

ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ. (1)

Ποσάκις τὸ ἐξωτερικὸν τῶν ἀνθρώπων μᾶς ἐξαπατᾷ καὶ προθύμως ἀποκαλοῦμεν πεπολιτισμένον τὸν πόρρω τοῦ πολιτισμοῦ ἀπέχοντα! Βλέπομεν ἄνθρωπον κόσμιον, ἔχοντα ἐξωτερικὸν, φιλοφρονεστάτους τρόπους, τηροῦντα μετ' ἀκριβείας ἅπαντας τοὺς κανόνας τῆς ἐξωτερικῆς συμπεριφορᾶς, πεπροικισμένον δι' ἀπάντων τῶν ἐπιπολαίων ἐκείνων πλεονεκτημάτων, ἅτινα θέλγουσιν ἐκ πρώτης ὄψεως, τὸ πνεῦμά του εἶναι ἡσκημένον εἰς τὰς ὁξυνόους μὲν καὶ ταχείας, εἰ καὶ πλήρεις κουφότητος παρατηρήσεις καὶ ἀπαντήσεις· λαλεῖ ξένας γλώσσας, εἶναι κάτοχος τῆς μουσικῆς ἢ ἄλλης τινὸς καλλιτεχνίας ἢ ἐπιστήμης, μεταχειριζόμενος ὅμως ἀπάσας τὰς ἐπιπολαίους γνώσεις του εἰς ἐξωτερικὴν μόνον ἐπίδειξιν· ἐν συντόμῳ, θέλγει ὅλους τοὺς περὶ αὐτόν, καὶ ἅπαντες ὁμοφώνως τὸν ἀποκαλοῦσι πεπολιτισμένον, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔχουσι γνῶσιν τῶν κατ' αὐτόν καὶ πολὺ ὀλιγώτερον τῶν κατὰ τὸν ἐσωτερικὸν του βίον, ὅστις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὐδόλως συνάδει πρὸς τὸν ἔξω. Εἶναι λοιπὸν οὗτος ἀληθῶς πεπολιτισμένος; Βεβαιότατα ὄχι.

Παρ' αὐτόν βλέπομεν ἄλλον βαθύπλουτον· τὸ μεγαλοπρεπὲς μέγαρόν του βρίθκει θησαυρῶν, ἐπιπλά κεχρυσωμένα, καλλιτεχνήματα παντὸς εἶδους, ἄνθη ἐκλεκτὰ ξένων κλιμάτων πληροῦσι τὰς λαμπράς αἰθούσας του. Τάγμα ὑπηρετῶν προθυμεῖται νὰ ἐκτελῇ τὰς διαταγὰς του· ἐπὶ τῆς τραπέζης του συμφορεῖται πλῆθος ἐκλεκτοτάτων ἐδεδεσμάτων· δὲν ἐξέρχεται εἰμὴ ἐπὶ πολυτελεστάτου σχήματος ἢ ἐπὶ ἵππων τῶν εὐγενεστάτων. Τῶν δὲ ἀγαθῶν τούτων προθύμως καθιστᾷ μετόχους πολυαριθμούς λεγομένους φίλους καὶ χαίρει βλέπων αὐτοὺς εὐφραινομένους διὰ τοῦ πλούτου αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις συχνότατα πέμπει ἐπιστήμως μεγάλας συνεισφοράς εἰς διάφορα εὐεργετικά

καταστήματα, καὶ ἐμψυχώνει διὰ τῶν παραγγελιῶν του τὰς καλλιτεχνίας καὶ τὰς βιομηχανίας, σκοπὸν ὅμως πάντοτε ἔχων τὴν ἀτομικὴν ἀπόλαυσιν τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ. «Οὗτος ἀληθῶς ἐννοεῖ τὸν πολιτισμόν!» λέγουσιν ἀπαύστως οἱ περὶ αὐτόν. ἀλλ' εἶναι ἀληθές τοῦτο; οὐχὶ βεβαίως. Ἄλλος τις παρίσταται ἡμῖν ἐνεργότατος καὶ ἱκανώτατος· ἐκ μικρῶν προσέβη εἰς περίθλαστον θέσιν, ἀλλὰ μὴ εὐχαριστούμενος ζητεῖ νὰ γείνη ὑπουργὸς ἢ μέγας τις τῆς πολιτείας ἄρχων· ἀνησυχεῖ, ἀγρυπνεῖ· ὥς πρέπει νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ δι' ὁποίων δήποτε μέσων! Ἄσκνος τρέχει ἀπὸ φίλου εἰς φίλον, ἐξαγοράζει ψήφους, δωροδοκεῖ, ῥαδιουργεῖ, ἀδικεῖ ἄλλους ἔχοντας πλειότερα καὶ ἀρχαιότερα δικαιώματα καὶ μάλιστα μεγαλητέραν ἀνάγκην τῆς θέσεως. Ἄλλ' αὐτὸν οὐδὲν ταιοῦτον κωλύει, ἐπιμένει καὶ τέλος ἀποκτᾷ τὸ ποθούμενον. Τὰ ἔργα του ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ εἶναι συμφωνότατα πρὸς τὸν ὅλον αὐτοῦ χαρακτῆρα, διότι μετὰ ζήλου καὶ προθυμίας ἐκτελεῖ πάντα τὰ δυνάμενα νὰ περιποιήσωσιν αὐτῷ φήμην, ὅλως ὀλιγωρῶν περὶ τῶν ὄντως ὠφελίμων τῇ πατρίδι. Στηρίζει καὶ προβιβάζει ἐκ τῶν φίλων μόνον τοὺς δυναμένους νὰ συντελέσωσιν εἰς τινὰ τῶν σκοπῶν του· ἐγείρει διὰ τῶν δημοσίων χρημάτων πλουσίας οἰκοδομὰς, κατασκευάζει κήπους εἰς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως κτλ. Τὸ ὄνομά του κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του κλείζεται οὐ μόνον ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι, ἀλλὰ καὶ μακρὰν αὐτῆς. Ἄρά γε οὗτος ἔφθασε τὸν σκοπὸν τοῦ πολιτισμοῦ; Οὐχί.

Πόταν σπουδαῖος εἶναι ὁ ἐπιστήμων ἐκεῖνος, τίς ἀμφιβάλλει, ὅτι εἶναι πεπολιτισμένος! παρακολουθεῖ τὴν πρόοδον τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν, σπουδάζει ἀδιακόπως καὶ πολλὰ ἐκδίδει ἀξιόλογα συγγράμματα· ἀλλ' ὅποια αἱ ἀρχαί του; ὁ νοῦς του ἀνέρχεται μέχρι μόνης τῆς κτίσεως, ἣν εὕρισκε ἔρημον δημιουργοῦ! Σπουδάζων διὰ τῆς ἐπιστήμης του τὰ θαυμάσια φαινόμενα τῆς ὕλης, ἀντὶ δι' αὐτῶν ν' ἀναχθῇ εἰς τὸν δημιουργόν, ἐδυθίσθη εἰς τὴν ὕλην καὶ πλάσμα αὐτὸς ἀπαρνεῖται τὸν πλάστην! Πρὸς αὐτόν οὐδὲν ὑπάρχει ἱερὸν καὶ ἅγιον, περιφρονεῖ δημοσίᾳ τὴν ἀρχὴν καὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἀρετῆς, ἀν δὲ φέρηται κοσμίως, πράτ-

(4) Ὁ περὶ Πολιτισμοῦ οὗτος λόγος τῆς ἐξιοτήτου καὶ εὐπαιδεύτου Κυρίας Αἰκατερίνης Χρηστομάνου, ὃν εὐχαρίστως ἐν τῷ ἡμετέρῳ περιοδικῷ δημοσιεύομεν, ἀπηγγέλη κατὰ τὰς ἐξετάσεις τῆς ὑπ' αὐτῆς εὐδοκίμως καὶ μετὰ ζήλου διευθυνομένης ἰδιωτικῆς τῶν κορασίων Σχολῆς. Σημ. Συντάχτ.

τει τοῦτο φοβούμενος τὴν ποινὴν τῶν ἀνθρώπων νόμων ἢ μάλιστα ἵνα μὴ ἐφελκύσῃ τὴν καταφρόνησιν καὶ τὸν φόγον τῶν ὁμοίων του. Πόσον ὁμως ἀπέχει τοῦ πολιτισμοῦ!

Ἄλλ' ἴσως παριστᾷ τὸν τύπον τοῦ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου ὁ φαινόμενος οὗτος φιλόθεος, διότι οὗτος οὐχὶ μόνον κατ' ἀντίθεσιν τοῦ ἄλλου ὀλιγωρεῖ τῆς τῶν ἀνθρώπων δόξης καὶ τὸν θεὸν μόνον ὡς κριτὴν τῶν πράξεών του ἐπικαλεῖται, ἀλλ' ἀκριβέστατα μάλιστα ἐκπληροῖ ἅπαντα τὰ θρησκευτικά του καθήκοντα. Δυστυχῶς ὁμως ἐνέπεσεν εἰς θεοβλάβειαν (φανατισμὸν), ἥτις εἶναι κώλυμα τῆς ἀληθοῦς τελειοποιήσεώς του· ἐπειδὴ, νομίζων, ὅτι ἀρκεῖ νὰ ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τοῦ Σωτῆρος διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ παντὸς κακοῦ, ἀμελεῖ τοῦ νὰ ἐπιβλέπῃ τὰ ἐν αὐτῷ συμβαίνοντα· ὅθεν ἐν ᾧ ἀφ' ἐνὸς φαίνεται, ὅτι παριστᾷ τὸν τύπον τοῦ Χριστιανοῦ, μετ' ἀπορίας βλέπει ὁ παρατηρῶν αὐτὸν, ὅτι κατέχεται ὑπὸ φθόνου, μίσους, χαιρεκακίας καὶ πάσης ἄλλης μοχθηρίας.

Ἀλλὰ μήπως προσεγγίζει μᾶλλον πρὸς τὸ ζητούμενον ὁ οἰκογενειάρχης ἐκεῖνος, ὅστις μετ' ἀκαμάτου ζήλου μεριμνᾷ περὶ τῆς βελτίστης μορφώσεως τῶν τέκνων του; φροντίζει διὰ πάσης θυσίας νὰ χορηγῇ εἰς αὐτὰ τὰ ἀρίστα μέσα τῆς ἀναπτύξεώς των· ἔχει τοὺς ἀρίστους διδασκάλους, ἐπαγρυπνεῖ μόνος εἰς τὰς σπουδὰς των καὶ διεγείρει τὴν ἐν αὐτοῖς φιλοτιμίαν διὰ παντὸς μέσου χρησίμου εἰς ἐπίτευξιν τῆς προόδου. Καὶ ὁμως εἰς τί ἀποβλέπει; δυστυχῶς οὐχὶ εἰς τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν τῶν τέκνων του, οὐχὶ εἰς τὴν ἐν Θεῷ μόρφωσιν ὄντων ἀξίων τῆς θεοθέτου ἐντολῆς, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ εὐχαρίστησιν καὶ κενοδοξίαν ὅθεν καὶ εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων του ἐπιζητεῖ μόνον τὰ δυνάμενα νὰ καταστήσωσιν αὐτὰ κατὰλληλα νὰ λάμψωσι ποτε διὰ τῶν ἐξωτερικῶν αὐτῶν προτερημάτων.

Εὐκόλον εἶναι τὸ ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων συμπεράσασθαι· διὰ τί δὲν δυνάμεθα ν' ἀποκαλέσωμεν πεπολιτισμένον τὸν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μόνον εὐπρέπειαν καὶ ἐπίδειξιν ἀποβλέποντα ἢ τὸν τὰς ὑλικὰς ἀπολαύσεις θηρεύοντα, ἢ τὸν πρὸς τὴν κοσμικὴν δόξαν φερόμενον ἢ τέλος τὸν ὑλιστὴν ἢ τὸν φανατικόν; διότι ὁμολογουμένως παρ' ἅπασιν

τούτοις ἐλλείπει ἡ θρησκεία· οὐχὶ ἡ κατὰ τόπον θρησκεία, ἡ ἀρκουμένη εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν ἐξωτερικῶν μόνον καθηκόντων, ἀλλὰ τὸ ἐνδόμυχον ἐκεῖνο καὶ ἐνεργὸν θρησκευτικὸν αἶσθημα, τὸ πρὸ πάντων εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ ἀνθρώπου τελειοποίησιν συντελοῦν. Διὰ τούτου μόνου καθίσταται ἱκανὸς νὰ ἐνεργῇ ἐπ' ἀγαθῷ ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν περὶ αὐτόν.

Ὅθεν πεπολιτισμένος ἀληθῶς δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ εἰμὴ ὁ τελειοποιῶν ἐν εὐσεβείᾳ πάσας τὰς ψυχικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ὅπως ὅσον βέλτιον ἐκτελῇ τὰ πρὸς ἑαυτόν, τὰ πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὰ πρὸς τὸν θεὸν καθήκοντα, καὶ ἐπομένως μόνον ὁ τὰ πάντα καὶ αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα εἰς δόξαν τοῦ θεοῦ πράττων. Πεπολιτισμένος λοιπὸν δὲν εἶναι εἰμὴ ὁ ἀληθὴς χριστιανός, οὐχὶ ὁ συνήθως σήμερον λεγόμενος χριστιανός, ἀλλ' ὁ ἀληθὴς μιμητὴς τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ, οἷος ἦτο πρὸ πάντων ὁ χριστιανός τῶν πρώτων χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅτε οὗτος ἀπετέλει εἰσέτι ἴφανῃ μόνον ἀδελφότητα, ἥς τὰ μέλη, συνδεόμενα δι' ἀρρήκτων δεσμῶν ἀγάπης, ἐν τῷ κρυπτῷ διέδιδον τὸν θεῖον λόγον. Ἐκεῖνοί ἦσαν μετριοφρονες καὶ ταπεινοί, ἐν ᾧ κατεῖχον ἀληθείας παντάπασιν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς σοφοὺς τῆς ἐποχῆς των ἀγνώστους· ἦσαν πραεῖς καὶ ἐγκρατεῖς καὶ πᾶσαν ὑπὲρ τοῦ θεοῦ ἐξῆσκον ἀρετὴν, ἐθεώρουν δὲ τοὺς πλησίον αὐτῶν ὡς ἀληθῶς ἀδελφούς, ὑπὲρ ὧν ἦσαν κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἑτοιμοὶ νὰ θυσιασθῶσιν· οὐδὲν δὲ γήϊνον ἠδύνατο νὰ ἐκτρέψῃ αὐτοὺς τῆς ἠθικῆς αὐτῶν πορείας, διότι ἐθεώρουν πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὡς μέσα μόνον καὶ ἐφόδια τοῦ ἐνταῦθα προσκαιροῦ βίου, ὃν ὡς ἀγῶνα ὑπελάμβανον, εἰς τὸ τέρμα τοῦ ὁποίου ἕκαστος μέλλει νὰ τύχῃ τοῦ στεφάνου τῆς νίκης ἢ τῆς καταισχύνης.

Ἄλλ' οἱ ἐνάρετοι ἐκεῖνοι πρόγονοι ἡμῶν κατεῖχοντο ὑπὸ θεοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐξ οὗ ἠρύοντο τὴν ἠθικὴν των δυνάμιν καὶ τὴν σταθερότητα εἰς τὴν πάλιν κατὰ τοῦ κακοῦ.

Ὅταν ὁμως ἐξετάθῃ ὁ χριστιανισμὸς καὶ ἡσθένησεν τὸ πρῶτον αὐτοῦ κῦρος διὰ μικρολόγων συζητήσεων, τότε κατέπεσε καὶ ὁ θεὸς ἐκεῖνος ἐνθουσιασμός, ὥστε ἀντὶ ἐνεργοῦ, ἡ θρησκεία ἐξετράπη πολλάκις εἰς λεπτολόγους θεωρίας ἢ εἰς ἐξωτερικοὺς τύπους, ὅθεν τὰ ἦθη καὶ αἱ ἔξεις αἱ βιωτικαὶ

ἐστερήθησαν τῆς ἐδραιότητος αὐτῶν βάσεως καὶ τοῦτο ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς προόδου τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ, ὅστις ἔμεινε στάσιμος. Ὅθεν κατὰ τὰς βουλὰς τοῦ ὑψίστου ἡμῶν πατρὸς οἱ Εὐρωπαῖοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης προώδευσαν μὲν κατὰ πολλὰ καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ πολλαὶ ἀνακαλύψεις καὶ ἐν γένει ἡ πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν, ἔμειναν ὁμῶς ἐν πολλοῖς ἐστερημένοι τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ, ἐπεὶ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἐπιστήμαις αὐτῶν ἐλλείπει ὁ σύνδεσμος ἐκεῖνος τῆς ἀνωτάτης ἀληθείας, ὅστις συνάπτων τὰς μερικὰς γνώσεις ἄγει τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν πηγὴν τῆς ἀληθείας, ἥτοι τὸν θεόν· καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πράξει, ἥτοι τῷ καθημερινῷ βίῳ, ἐλλείπει ἡ ἐνεργὸς γνώσις τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, δι' ἧς μόνον καθορᾶται σαφῶς ὁ σκοπὸς τοῦ βίου. Οὐδόλως λοιπὸν πρέπει ν' ἀπορώμεν, ὅτι τῶν δύο τούτων ὁδηγῶν, τῶν προωρισμένων νὰ χειραγωγῶσι τὸν ἄνθρωπον, ἐλλειπόντων, οὗτος πλανᾶται ἐνταῦθα καὶ ἔρμαιον τῶν παθῶν ἀποδαίνει, ἀποδίδων δὲ τὰ πάντα εἰς τυφλὴν τινα τύχην κακοδαιμονεῖ βλασφημῶν τὸν δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ καὶ τὴν θεῖαν αὐτοῦ φύσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀλόγων ζώων ὑποβιβάζων!

Πλὴν τῆς θείας ἐμπνεύσεως σπουδαίως ἐκραταιοῦντο οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ εἰς τὸν ἐν ἀρετῇ βίον δι' αὐτοῦ τοῦ καταδιωγμοῦ τῶν καὶ τῶν πολυειδῶν παθημάτων τῶν· ἐπεὶ δὲ δυστυχῶς ὁ ἄνθρωπος ἐν δυστυχίαις μόνον, αἰσθανόμενος τὴν ἀσθενείαν του, καταφεύγει εἰς τὸν θεόν, ὃν λητμονεῖ καὶ ἀπαρνεῖται ἅμα παύσῃ ἡ ἀνάγκη τῆς συνδρομῆς. Τοῦτο ζωνότατα μάλιστα ἐπικυρώνει ἡ ἱστορία τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Ἀφ' οὗ ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ βραδύτερον ἡ Ἑλλάς ὅλη ἐκυριεύθη ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β'. 1453 Μ. Χ., ἡ χώρα κατωκεῖτο ὑπὸ Βυζαντινῶν ἐξησθενημένων καὶ ἀπὸ μακροῦ χρόνου διεφθαρμένων, οἵτινες τότε ὑπέκυψαν εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τετρακοσίων ἐτῶν δεινὰ αὐτῶν παθήματα ἠγνισαν καὶ ἀναγέννησαν αὐτοὺς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε, ἐν ᾧ ἐκοιμήθησαν οὕτως εἰπεῖν Βυζαντινοί, ἀνηγέρθησαν ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὡς ἐκ χωνευ-

τηρίου ἠγνισμένον νέον ἐλληνικὸν ἔθνος, προτιθέμενον ἐν πᾶσι νὰ κατασταθῇ ἀντάξιον τῶν προπατόρων, οὓς ἀνεῦρε τὸ ἔθνος ἀτενίσαν εἰς τὸ τηλαυγὲς τῆς ἀρχαιότητος ἄστρον· οὕτω διεπλάσθη ὁ νεώτερος ἐλληνισμός, διασωθείς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς καταπίεσεως τῶν βαρβάρων διὰ τῆς γλώττης καὶ τῆς θρησκείας.

Οὕτω δὲ οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν εἰδωλολατρῶν, ἠσθάνθησαν τὴν ἀσθενείαν αὐτῶν καὶ κατέφυγον ζητοῦντες βοήθειαν καὶ παραμυθίαν παρὰ τοῦ θεοῦ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ· βλέποντες δὲ τὴν ἐκκλησίαν ἀπειλούμενην διὰ τῆς θηριωδίας τῶν Μωαμεθανῶν ἐνισχύθησαν ἔτι μᾶλλον εἰς ὑπεράσπισιν αὐτῆς, καὶ ὡς οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἠνώθησαν διὰ τῶν ἱερῶν δεσμῶν τῆς ἀγάπης, τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος, τοῦτο δὲ ἐξηγεῖ τὸ ἀχώριστον τοῦ ἐλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς Ὁρθοδοξίας, δι' ἧς πᾶς Ἕλλην ἐξομνύων τὴν Ὁρθοδοξίαν συνεξομνύει καὶ τὸν Ἕλλητισμόν, ὅπερ εἰς οὐδὲν ἔθνος συμβαίνει, διότι οἱ Ἀγγλοὶ π. χ. ἢ οἱ Βάλλοι οὐδόλως χάνουσι τὴν ἐθνότητά των ἢ διαμαρτυρόμενοι ἢ δυτικοὶ ὄντες.

Οἱ πρόγονοι λοιπὸν ἡμῶν ἐπὶ τῆς θλιβεράς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας παριστῶσι βίον κατὰ τι ἀνάλογον τοῦ τῶν πρῶτων Χριστιανῶν, ὡς πρὸς τὰς ἀρετάς, τὴν ἀπλότητα τῶν ἡθῶν καὶ τὴν ἐπενέργειαν τῆς θρησκείας εἰς τὴν μόρφωσιν αὐτῶν· διότι ὁ μὲν οἶκος βάσιν εἶχε τὸν φόβον τοῦ θεοῦ, τὰ δὲ μέλη αὐτοῦ συνειργάζοντο μετ' ἀληθοῦς ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως· τὰ τέκνα τέλος ἀνετρέφοντο ὑπ' αὐτῆς τῆς μητρὸς εἰς τὴν ἀγάπην τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος· εἶναι λοιπὸν ἄξιον ἀπορίας πῶς ἐκ τῶν τοιούτων θεαρέστων καὶ ἐναρέτων ἐστιῶν ἐξῆλθον ἄνδρες φιλόθεοι καὶ φιλοπάτριδες ὡς ὁ Κοραῖς, ὁ Καποδίστριας, ὁ Βενιαμῖν, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Βάμβας καὶ ἄλλοι πολλοί, εἰς οὓς ὀφείλεται ἡ ἀνέγερσις τοῦ ἔθνους;

Ἄλλ' ἅμα τὸ ἔθνος ἀποκατεστάθη ἐλεύθερον καὶ ἤρχισεν νὰ προβαίνει, ἔλειψαν οἱ φόβοι τῆς καταπίεσεως, ἔλειψεν ὁ κίνδυνος τῆς ἐκκλησίας καὶ μετ' αὐτῶν δυστυχῶς ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνεξέλιπε καὶ τὸ ὕψος

τῆς θρησκείας καὶ ἡ ἀπλότης τῶν ἡθῶν, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον βαθεῖαι αἱ ρίζαι τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων· ὅθεν ἡ Ἑλλάς προέβη μὲν σπουδαίως καὶ προβαίνει καθ' ἐκάστην κατὰ πολλὰ, οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ τὸν ἀληθῆ πολιτισμόν, ὃν δύναται ν' ἀνακτήσῃ διὰ μόνης τῆς ἀληθοῦς ἀνυψώσεως τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος.

Ἡ ἑλλειψὶς λοιπὸν πεφωτισμένων καὶ σταθερῶν ἔξεων βίου βάσιν ἔχοντας τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, ἀνεξαρτήτων τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων ἐπήνεγκον χαλάρωσιν ἡθους καὶ δυνάμεως εἰς τε τοὺς πρώτους Χριστιανούς καὶ τοὺς καθ' ἡμᾶς Ἕλληνας· Διότι οὕτως ἀπὸ τοῦ καταρτισμοῦ τούτων ἔξεων ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ μέγιστον ὁ ἀληθῆς πολιτισμός. Ὁ δὲ ἀληθῶς πεπολιτισμένος πρέπει ἐν πάσῃ περιστάσει νὰ διατηρῇ ἀκλονήτους τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ καὶ ἀμετάβλητον τὸ ἠθικὸν αὐτοῦ ὕψος· τότε μόνον δύναται ὡς βράχος ἀσάλευτος νὰ διαμένῃ ἐν τῷ μέσῳ τῆς τρικυμίας στερεὸς εἰς σωτηρίαν ἑαυτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτόν· ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνθρωπίνη δύναμις καὶ ἰκανότης ἀυξάνει διὰ τῆς ἔξεως ταύτης ὁ ἐπ' ἀγαθῷ καταρτισμὸς εἶναι ὅρος ἀφευκτος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Καθῆκον ἐκ τούτου ἐπιγίνεται εἰς πάντα ἄνθρωπον νὰ καταρτίσῃ ἐγκαίρως τὰς ἑξεῖς ταύτας τοῦ ἠθικοῦ του βίου. Ἐκ δὲ τῶν κυριωτάτων τούτων εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς ἐργασίας, διότι ἡ ἐργασία εἶναι ἀφευκτος ὅρος τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, ὅθεν ὁ μὴ ἐργαζόμενος ἀποχαυνοῦται κατὰ τε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, ὅπερ ζωνρότατα μαρτυρεῖ ἡ κατάστασις τῶν Ἀσιανῶν γυναικῶν ἔτι καὶ νῦν, δυστυχῶς δὲ καὶ ἡ κατάστασις μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν νῦν Ἑλληνίδων καὶ ἴσως μάλιστα τῶν μᾶλλον δοκουσῶν πεπολιτισμένων. Πρὸ πάντων δὲ σπουδαῖαι εἶναι αἱ ἑξεῖς τῆς ἐκπληρώσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, οὐχὶ τῆς κατὰ τύπον φοιτήσεως εἰς τὸν ναόν, τῆς μηχανικῆς τηρήσεως τῶν νηστειῶν κτλ., ἀνευ τῆς ἐλαχίστης συναισθήσεως τῆς ιερότητος τοῦ τελουμένου ἔργου ἢ τέλος τῆς ἀπαγγελίας σχοινοτενῶν προσευχῶν, ἀνευ τῆς ἐλαχίστης προσοχῆς εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν λεγομένων· ἀλλ' αἱ ἑξεῖς τῆς τηρήσεως τῶν ἐσωτερικῶν θρησκευτικῶν

καθηκόντων, δηλ. τῆς ἐνδελεχοῦς καὶ ἀγρύπνου σπουδῆς ἑαυτοῦ, δι' ἧς μόνης δύναται ὁ ἄνθρωπος, περιστέλλων τὰ πάθη καὶ μάλιστα τὴν φιλαυτίαν, κατασταθῇ ὄντως κύριος τῶν δυνάμεϊν του, καὶ ἀδελφὸς καὶ βοηθὸς τῶν πλησίων αὐτοῦ. Ἔτι δὲ καὶ αἱ ἑξεῖς τῆς ἐκ τῆς σπουδῆς ταύτης πηγάζουσιν δραστηρίου ἐπενεργείας τῆς θρησκείας ἐν γένει ἐπὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην πράξιν καὶ ἰδίως διὰ τῆς ἀληθοῦς λατρείας, δι' ἧς μορφοῦται ὁ εὐσεβὴς χαρακτήρ.

Σπουδαία μετὰ τῶν ἔξεων τούτων εἶναι καὶ ἡ τῆς τηρήσεως τῆς Κυριακῆς. Ἡ ἑξὶς αὕτη εἶναι μία τῶν παλαιῶν καὶ ψυχωφελῶν ἔξεων τῶν πρώτων Χριστιανῶν καὶ οὐδόλως νέον ἐπινόημα τῶν διαμαρτυρουμένων καὶ μάλιστα τῶν Ἀγγλῶν, ὡς πολλοὶ νῦν πιστεύουσιν· οἱ Ἀγγλοὶ, ὅμως καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ ἐτήρησαν ὅπωςδὴποτε τὴν ἑξὶν ταύτην μέχρι τοῦδε καὶ ἀπέδειξαν οὕτω τὴν μεγίστην αὐτῆς ὠφέλειαν, διότι προφανῶς τὰ ἔθνη ταῦτα εἶναι ἠθικῶς πολὺ ἀνώτερα τῶν δυτικῶν, παρ' οἷς συνήθως ἡ Κυριακὴ κατεστάθη μᾶλλον ἡμέρα διαφθορᾶς, ὡς κινδυνεύει νὰ συμβῇ καὶ παρ' ἡμῖν, ἐν ᾧ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας μετ' ἐνδομύχου εὐλαθείας ἐτήρουν τὴν Κυριακὴν. Ἀλλ' εἶναι ἄρα γε τόσον δύσκολον, ἀφ' οὗ διαθέσῃ τις ἑξ ἡμέρας εἰς ἐργασίας παντὸς εἴδους καὶ δύναται νὰ προσδιορίσῃ ἑτέραν π. χ. πᾶσαν δευτέραν, πέμπτην εἰς ἡμέραν καθαρᾶς διασκεδάσεως, τὴν ἐβδόμην νὰ καθιερώσῃ εἰς τὸν θεόν, χάριν ἠθικῆς ἀνυψώσεως ἑαυτοῦ;

Ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη τῆς ἠθικῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου τὸ νὰ διέρχῃται μίαν ἡμέραν ἀμόλυντον, καθαρῶς κατὰ θεόν, ἀσχολούμενος εἰς σπουδαιότεραν καὶ μακροτέραν ἐπιθεώρησιν τῶν καθ' ἑαυτόν, εἰς μᾶλλον ἐνδόμυχον λατρείαν τοῦ ὑψίστου διὰ τῆς φοιτήσεως εἰς τὸν ναόν, δι' εἰδικωτέρων τινῶν προσευχῶν, διὰ θρησκευτικῶν μελετῶν, ἀναγνωσμάτων καὶ ᾠδῶν, δι' ἐκτάκτου τινὸς εὐεργεσίας εἰς πάσχοντα ἀδελφὸν καὶ τέλος εἰς πλησιεστέραν καὶ πληρεστέραν κοινωνίαν μετὰ τοῦ πλάσματος διὰ τῶν θαυμασίων τῆς φύσεως.

Ἀλλ' ὅπως πάντα ταῦτα καρποφορήσωσι, πρέπει νὰ γίνωνται μετὰ τὴν πλήρη συναί-

σθλαιν τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος καὶ μὲ τὴν ἐνεργὸν ἐπιθυμίαν καὶ πρῶτον πάντων τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ προορισμοῦ, νὰ συνοδεύωνται δὲ ὑπὸ βίου ἀγνοῦ, γαληναίου καὶ ἐνεργοῦ, κατὰ πάντα σκοποῦντος εἰς τὴν ἀληθῆ μὀρφωσιν τῆς ψυχῆς.

Ὅταν λοιπὸν οἱ πεφωτισμένοι Εὐρωπαῖοι κατορθώσωσι νὰ προσθέσωσιν εἰς τὴν λοιπὴν ἀνάπτυξιν των τὸ εἶδος τοῦ βίου τούτου καὶ ν' ἀποκτήσωσι τὴν σταθεράν αὐτοῦ ἔξιν, τότε ἀληθῶς θέλουσι προβαίνει γιγαντιαίοις βήμασι καὶ κατασταθῇ ἄξιοι ν' ὀνομασθῶσι πεπολιτισμένοι. Πόσον δὲ σπουδαιότερα καθίσταται ἡ ἀνάγκη αὕτη παρ' ἡμῖν τοῖς Ἑλλησι, καὶ ἐπομένως πόσον ἱερὸν καὶ κατεπείγον παρίσταται ἡμῖν τὸ καθῆκον τοῦ νὰ συντελῶμεν ὅλαις δυνάμεσι εἰς τὸ νὰ ἀνακαλέσωμεν ὅσον οἶόν τε τὰ ἀπλᾶ καὶ χρηστὰ ἦθι τῶν πατέρων ἡμῶν, τὰς ἀρετὰς αὐτῶν, τὴν θρησκείαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν των! Ἡ πατρίς ἡμῶν πάσχει, πάσχει δὲ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἑλλειψιν ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως, συμφώνου πρὸς τὰς εἰρημένας ἀρχάς. Ὁφείλομεν λοιπὸν νὰ θυσιάσωμεν τὰ πάντα εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς πατρίδος ἡμῶν, ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν ἐθυσιάσθησαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς. Τὰ δὲ ἀποτελέσματα καὶ τῶν ἐλαχίστων, ἀλλ' εἰλικρινῶν προσπαθειῶν ἡμῶν θέλουσιν εἶσθαι θαυμάσια καὶ συντελέσει εἰς τὴν εὐημερίαν ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων ἡμῶν.

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΑΓΓΛΟΥ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΥ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥ.

Συγγνωσταὶ μεταμφιέσεις.

Σεβάσμιος πράκτωρ μεγάλης ἐμπορικῆς οἰκίας ἀνηκούσης εἰς Γάλλον εἰσῆλθε πρῶτον τινὰ λίαν τεταραγμένος εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ προϊσταμένου μου καὶ τῷ ἀνῆγγειλεν ὅτι ἐγένετο θῦμα κλοπῆς, ἥτις ἐδύθιζεν αὐτὸν εἰς τὴν μεγαλειτέραν ἀμηχανίαν καὶ ἠδύνατο νὰ τὸν καταστρέψῃ. Εἶχε ταξειδεύσει εἰς Παρισίους καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εὗρε τὸ ταμεῖόν του κενόν. Διὰ νὰ πράξῃ τὴν ἀρπαγὴν ταύτην, μετεχειρίσθησαν ἀντι-

κλείδιον τὸ κιβώτιον ἦτο ἐπιμελῶς κεκλεισμένον, ὥστε οὐδὲν ἔχνος ῥήξεως διεκρίνετο.

Ὁ πράκτωρ ὀνομαζόμενος Βρέττων, ἀποῦ ἔκαμε τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην εἰς τὸν ἀρχηγόν μου, τῷ ἐνεχείρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν τραπεζικῶν γραμματίων καὶ τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγματικῶν, αἵτινες τῷ ἀφῆρέθησαν. Ὁ προϊστάμενός μου ἤρχισε νὰ ἐξετάζῃ ἂν αἱ διάφοροι αὗται ποσότητες ἦσαν πληρωμέναι ἀπὸ τὴν τράπεζαν, ἀλλ' οὐδεμίαν εἶχε παρουσιασθῇ εἰσέτι· κατόπιν ἀπηγόρευσε τὴν πληρωμὴν των, σημειῶν εἰς πρῶινὰς καὶ ἐσπερινὰς ἐφημερίδας τοὺς ἀριθμούς των. Μετὰ ταῦτα δὲ ἀμοιβῇ προσφέρθη εἰς τὸν δυνάμενον νὰ ὁδηγήσῃ τὴν δικαιοσύνην εἰς τὰ ἔχνη τῶν κλεπτῶν.

Ἀλλ' οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ἀνακάλυψις ἐγένετο· ἀπασαι αἱ ἐρευναι τῆς ἀστυνομίας ἀπέβησαν ἄγονοι· μετὰ τινὰς ἡμέρας συνεταῖρος τις τῆς οἰκίας Βελλεβὼν ἐφθασεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν καταδίωξιν· ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις ἦτο κεκαλυμμένη διὰ τοῦ πυκνοτέρου πέπλου.

Τέλος ὁ πράκτωρ ὁ καταγγείλας τὴν πρᾶξιν εἰς τὸν προϊστάμενόν μου ἔλαβεν ἐπιστολὴν φέρουσαν τὴν σφραγίδα τοῦ ταχυδρομείου τοῦ Ἀγίου Μαρτίνου τοῦ Μεγάλου, καθ' ἣν τῷ ἐπρότειναν νὰ τῷ ἀποδώσωσι ἀντὶ χιλίων λιρῶν στερλινῶν (25, 000 φρ.) ἅπαν τὸ κλαπὲν ποσόν, ἐκτὸς ἐν τούτοις τῶν κιλύνδρων τοῦ χρυσοῦ τῶν εὐρεθέντων εἰς τὸ κιβώτιον μετὰ τῶν τραπεζικῶν γραμματίων. Αἱ ποσότητες τῶν ὁποίων τὴν ἀπόδοσιν ἐπρότεινον, ὑπερέβαινον τὰς διακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας φράγκων, προωρισμένων ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἐμπορικῆς οἰκίας εἰς ἐξόφλησιν τῶν εἰς Λονδῖνον συναλλαγματικῶν, αἵτινες ἔμελλον προσεχῶς νὰ λήξωσι. Ὁ Βρέττων εἶχε διαταχθῇ νὰ παρακαταθέσῃ, ἅμα ἐλάμβανε τὴν ποσότητα ταύτην εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ζωηρῶς ἐπεπλήχθη διότι δὲν τὸ ἐπραξε. Ἐγκαταλείπων δὲ τοὺς Παρισίους ὑπεσχέθη νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ ταχύτερον τὴν ἀμέλειάν του, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπιστροφὴν του εὗρεν, ὡς εἶπομεν, τὸ ταμεῖον του κενόν.

Εἰς τὴν ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς αὐτὸν μυστηριώδη ἐπιστολὴν τῷ ἐσημεῖουν, εἶδος καβαλλιστικοῦ σημείου, διὰ τοῦ ὁποίου ἔμελλε